

LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, A. Jakšto g. 4, LT-01105 Vilnius,
tel. 8 626 22252, el. p. info@am.lt, <https://am.lrv.lt>.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188602370

Pagal adresatų sąrašą

2022-

Nr.

I

Nr.

DĖL PAVIRŠINIŲ VANDENS TELKINIŲ APSAUGOS ZONŲ IR PAKRANČIŲ APSAUGOS JUOSTŲ NUSTATYMO TVARKOS APRAŠO PAKEITIMO DERINIMO

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalimi ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. liepos 12 d. nutarimo Nr. 597 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą“ 1.5 papunkčiu, Aplinkos ministerija parengė ir nauja redakcija siūlo išdėstyti Paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarkos aprašą, patvirtintą aplinkos ministro 2001 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. 540 „Dėl Paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Įsakymo projektas).

Įsakymo projekto tikslas – supaprastinti pakrančių apsaugos juostų nustatymo teisinį reglamentavimą, užtikrinti efektyvesnę paviršinių vandens telkinių apsaugą nuo taršos, pakrančių ekosistemų stabilumą ir kartu sumažinti administracinę naštą.

Poreikį keisti esamą pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarką lėmusios priežastys:

1. *Galiojantis sudėtingas pakrantės apsaugos juostų nustatymo mechanizmas žemės savininkui ar kitam ūkinės veiklos vykdytojui neleidžia pačiam be klaidų įvertinti, koks juostos plotis konkrečioje vietoje yra taikomas, su tokiomis pat problemomis susiduria aplinkosaugos ir žemės naudojimo valstybinę kontrolę vykdančys pareigūnai.*

Pagal galiojančią Paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarkos aprašą (toliau – Aprašas), pakrantės apsaugos juostos dydis diferencijuojamas atsižvelgiant į kelis kriterijus – paviršinio vandens telkinio dydį, pakrantės šlaitą, pakrantės žemės paviršiaus vidutinį polinkio kampą. Pastarojo dydis turi lemiamą įtaką pakrantės apsaugos juostos plotiui, todėl jo nustatymas reikalauja tikslumo ir aiškumo, kadangi net ir 1 laipsnis lemia dvigubai ar net trigubai mažesnį pakrantės apsaugos juostos dydį. Vietovėje gamtinės sąlygos yra labai įvairios, apie praktines Aprašo taikymo problemas vis informuoja žemės naudotojai, įvairius žemės matavimus atliekantys ir ūkinės veiklos objektus projektuojantys specialistai, aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančys pareigūnai, jie nurodo, kad tikrindami pranešimus dėl pakrančių apsaugos juostų pažeidimų (šių per 2020 m. gauta daugiau kaip 300) dažnai negali įvertinti, koks konkrečioje vietoje pakrantės apsaugos juostos plotis ir kaip jis apskaičiuotas, pakrantės juosta dažniausiai nežymima žemės sklypo planuose (nurodomas tik bendras jos plotas, nepaaiškinama, kaip jis apskaičiuotas). Lauko sąlygomis patikrinimo metu nustatyti pakrantės žemės paviršiaus vidutinį polinkio kampą sudėtinga.

2. *Pakrantės apsaugos juostos dydžiai yra per maži ir neužtikrina vandens telkinių apsaugos nuo taršos.*

Vienas iš pakrančių apsaugos juostų nustatymo tikslų, nurodytų Saugomų teritorijų įstatymo 20 straipsnio 1 dalyje, – apsaugoti vandens telkinius nuo galimos taršos. Remiantis Aplinkos apsaugos

agentūros 2018 m ataskaita „Žemės ūkis ir Lietuvos vandenys“, būtent vandens užterštumas šiuo metu yra itin aktuali problema. Atlikus vandens telkinių būklės įvertinimą rengiant Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo planus 2022–2027 m. nustatyta, kad Lietuvoje 63 % upių ir 64 % ežerų priskirti rizikos vandens telkiniams ir neatitinka geros būklės kriterijų. Palyginus šiuos duomenis su 2016-2021 m. upių baseinų rajonų valdymo planų duomenimis, stebima, kad per pastaruosius 6 metus geros būklės neatitinkančių vandens telkinių padaugėjo 16%. Upių baseinų rajonų priemonių programų projektuose, siekiant sumažinti pasklidosios taršos iš žemės ūkio neigiamą poveikį vandens telkiniams, siūloma sudaryti teisinį pagrindą paviršinių vandens telkinių apsauginių juostų pločiui padidinti.

3. Aprašo nuostatų nesudaro sąlygų įgyvendinti Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo.

Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje išvardyti dokumentai, kuriais remiantis nustatomos šiame įstatyme nurodytos teritorijos. Viena iš dokumentų rūšių – Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtinti planai, žemėlapiai ir (ar) schemas nerengiant teritorijų planavimo dokumento ar žemės valdos projekto, kai šiame įstatyme nurodytos teritorijos nustatomos tenkinant viešąjį interesą. Šios teritorijos, vadovaujantis Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 141 straipsnio 16 dalimi, nuo 2023 m. sausio 1 d. laikytinos Nekilnojamojo turto registro objektais ir Aplinkos ministerijai keliamas uždavinys parengti skaitmeninį duomenų sluoksnį su aiškiai nustatytais visos šalies teritorijos paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų ribomis. Pagal teisinį reglamentavimą, kai pakrančių apsaugos juostų nustatymas reikalauja individualaus vietovės situacijos įvertinimo (matavimo geodeziniais metodais), tokio duomenų sluoksnio parengimas (kaip ir vėlesnis šio sluoksnio atnaujinimas) pareikalautų nepagrįstai didelių investicijų. Projektu siūloma įvesti fiksuotus minimalius pakrantės apsaugos juostų dydžius, matuojamus nuo kranto linijos, todėl pakrantės apsaugos juostų nustatymo procesas taptų daug paprastesnis.

4. Siekiama mažinti administracinę naštą.

Ne mažiau svarbus siekis – sumažinti administracinę naštą. Šiuo metu pakrančių apsaugos juostų nustatymo reikalavimų įgyvendinimas reikalauja iš žemės naudotojų, vykdančių ar planuojančių vykdyti ūkinę veiklą, nemažai laiko ir finansinių išlaidų (turi būti atlikti pakrantės žemės paviršiaus polinkio kampo skaičiavimai, reikalingi kvalifikuoti specialistai, gebantys naudotis geodezinių matavimų prietaisais ir kt.), todėl reikia spręsti, kaip mažinti administracinę naštą projektuotojams, matininkams, žemės naudotojams.

Atlikus administracinės naštos, tenkančios ūkio subjektams dėl galiojančio Aprašo nuostatų taikymo, skaičiavimus, nustatyta, kad paviršinio vandens telkinio apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos nustatymas vienam žemės sklypo savininkui kainuoja apie 105 eurus. Tikslių išankstinių duomenų, kiek šalyje yra žemės sklypų, besiribojančių su paviršiniais vandens telkiniais, nėra, tačiau, remiantis pasėlių laukų duomenų bazės duomenimis, teikiamais Lietuvos erdvinės informacijos portale www.geoportal.lt, preliminariai paskaičiuota, kad į paviršinio vandens telkinių apsaugos zonas ir pakrantės apsaugos juostas patenka apie 411 807 sklypų (iš jų 202 818 patenka tik į pakrantės apsaugos juostą), kuriuose deklaruoti pasėliai. Bendras sklypų, kuriuose deklaruoti pasėliai, skaičius – 1 326 029. Dalyje žemės sklypų paviršinių vandens telkinių apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos yra nustatytos, tačiau dažnai žemės nuosavybės dokumentuose nurodomas bendras teritorijos, kurioje taikomos tiek paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų, tiek paviršinių vandens telkinių pakrantės apsaugos juostų specialiosios žemės naudojimo sąlygos, plotas (ha). Tokiu atveju, įgyvendinant Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymą, pakrantės apsaugos juostos dydis žemės sklype pagal Aprašo nuostatas turėtų būti perskaičiuotas atskirai nustatant apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos teritoriją (vienkartinis veiksmas). Apskaičiuota, kad bendra ūkio subjektams tenkanti finansinė našta dėl dabar galiojančio Aprašo nuostatų įgyvendinimo būtų 43 239 735 eurų. Patvirtinus siūlomą Įsakymo projektą, šios administracinės naštos ūkio subjektams neliktų. Administracinės naštos sumažėjimo skaičiavimo ataskaitos projektas pridedamas.

Esminiai siūlymai problemoms spręsti

Įsakymo projektu siūloma paviršinių vandens telkinių apsaugos zonas ir pakrančių apsaugos juostas nustatyti toms upėms, ežerams, tvenkiniams, kanalams, nepratekamiems dirbtiniams vandens telkiniams, kurie registruoti Upių, ežerų, tvenkinių kadastre (toliau – UETK), taip pat Kuršių marių rytinei pakrantei nuo Klaipėdos valstybinio jūrų uosto pietinės ribos iki Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos valstybės sienos.

Susieti paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymą su UETK objektais siūloma atsižvelgiant į tai, kad apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos dydis priklauso nuo paviršinio vandens telkinio parametrų. Lietuvoje registruojami Aplinkos apsaugos įstatymo 13¹ straipsnio 3 dalyje nurodyti paviršiniai vandens telkiniai, kaupiami duomenys apie paviršinio vandens telkinio dydį (upių ilgį, ežerų, tvenkinių plotą), kategoriją (ežeras, tvenkinys, upė, kanalas ir kt.) ir kt. Iki šiol galiojusio Aprašo nuostatos taikytos nustatant apsaugos zonas ir pakrantės apsaugos juostas visiems paviršinio vandens telkiniams (išskyrus keletą išimčių), tačiau praktiškai nustatant šias zonas ir juostas prie vandens telkinių, kurie nėra UETK objektai, susidurta su duomenų apie šiuos vandens telkinius trūkumo problema, kildavo ginčų dėl apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos dydžio.

Siūlymas nustatyti paviršinių vandens telkinių apsaugos zoną ir pakrantės apsaugos juostą Kuršių marių rytinei pakrantei teikiamas įvertinus pasikeitusias Jūros aplinkos apsaugos įstatymo nuostatas – galiojančiame įstatyme panaikintos nuostatos, suteikiančios teisę aplinkos ministrai tvirtinti Jūros krantų apsaugos ir naudojimo nuostatus ir jais nustatyti Kuršių marių krantų apsaugos juostos dydį. Saugomų teritorijų įstatymas ir Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymas nenustato išimčių Kuršių marių vandens telkiniui, jo krantų apsaugai. Vadovaujantis teisės aktų hierarchijos principu, išimties dėl įstatymo nuostatų netaikymo negali būti nustatomos žemesnio lygmens teisės aktuose, todėl ir Kuršių marių rytinės pakrantės apsaugai siūloma taikyti Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatyme nustatytą veiklos paviršinių vandens telkinių apsaugos zonose ir pakrantės apsaugos juostose reglamentavimą. Kartu su šiuo projektu teikiamas aplinkos ministro 2000 m. vasario 24 d. įsakymo Nr. 73 „Dėl Jūros krantų apsaugos ir naudojimo nuostatų patvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios projektas. Vakarinė Kuršių marių pakrantė yra Kuršių nerijoje ir šios teritorijos apsaugą užtikrina pajūrio juostos statusas (visa Kuršių nerija patenka į pajūrio juostą), todėl paviršinių vandens telkinių apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos vakarinei Kuršių marių daliai nustatyti nesiūloma.

Įsakymo projektu siūloma pakeisti galiojantį pakrančių apsaugos juostų pločio diferencijavimą atsižvelgiant į pakrantės žemės paviršiaus polinkio kampą ir įvesti fiksuotus pakrančių juostų dydžius, kurie, įvertinus vandens telkinio dydį, būtų matuojami nuo kranto linijos, nustatomos pagal Lietuvos teritorijos georeferencinio pagrindo žemėlapių duomenis ir vadovaujantis Georeferencinio pagrindo kadastro erdvinių duomenų rinkinio specifikacija, patvirtinta žemės ūkio ministro 2017 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. 3D-850 „Dėl Georeferencinio pagrindo kadastro erdvinių duomenų rinkinio specifikacijos ir Georeferencinio pagrindo žemėlapių specifikacijos patvirtinimo“ (toliau – Specifikacija). Pagal šią Specifikaciją, realūs krantai nustatomi ežerams, tvenkiniams, dirbtiniams vandens telkiniams ir upėms, kanalams, kurie yra platesni nei 12 metrų. Prie siauresnių vandens tėkmių (upių, kanalų), taikant tam tikro dydžio atstumus (buferius) nuo vandens tėkmių ašinių linijų, nustatomi menami krantai.

Georeferencinio pagrindo kadastras (toliau – GRPK) yra pagrindinis oficialus informacijos apie erdvinius duomenis šaltinis. Šio kadastro erdvinius duomenų rinkinius georeferencinio pagrindo kadastro tvarkytojas (valstybės įmonė Distancinių tyrimų ir geoinformatikos centras „GIS-Centras“) nuolat atnauja ir taiso netikslumus. Paviršinio vandens telkinio apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos nustatymą susiejus su georeferencinio pagrindo kadastro duomenimis (kranto linija), bus užtikrinta galimybė pagrįsti poreikį tikslinti nustatytą paviršinio vandens telkinio apsaugos zoną ir pakrantės apsaugos juostą dėl pasikeitusių GRPK duomenų.

Įsakymo projektu siūloma numatyti minimalų 7 m pakrantės apsaugos juostų dydį, kuris būtų taikomas prie iki 10 km upių, ežerų ir tvenkinių, kurių plotas – iki 10 ha, dirbtinių nepratekamų paviršinių vandens telkinių, kurių plotas – iki 2 ha. Šis siūlymas paremtas Aplinkos apsaugos

agentūros užsakymu 2009 m. parengtos „Priemonių vandensaugos tikslams siekti galimybių studijos“ galutinės ataskaitos „Apsauginių juostų bei zonų tvarkymo priemonių ir priemonių sausinamuose žemės plotuose taikymo, siekiant sumažinti vandens telkinių taršą, galimybių analizės atlikimas ir rekomendacijų priemonėms taikyti parengimas“ duomenimis, kurioje nurodoma, kad Lietuvoje minimalus siektinas pakrantės apsaugos juostos plotis vandens tėkmėms turėtų būti ne mažiau kaip 10 m. Esant tokiam juostos pločiui, net ir tik žoline augalija apaugęs pakrančių juostų paviršius gebėtų pakankamai veiksmingai sulaikyti paviršinį azoto nuotėkį. Šiuo metu minimalūs pakrantės apsaugos juostos dydžiai (2,5 m ir 5 m) neužtikrina veiksmingo azoto sulaikymo. Studijoje rekomenduojamą dydį siūloma sumažinti iki 7 m atsižvelgiant į tai, kad pagal GRPK duomenis nustatant mažesnių upių kranto linijas taikomi skirtingo dydžio buferiai ir fiksuojama kranto linija dažnu atveju yra keliais metrais (1-3 m) atitraukta į sausumos pusę nuo faktiškai vietovėje esančio kranto.

Prie 10–100 km ilgio upių, prie ežerų ir tvenkinių, kurių plotas 10–200 ha, dirbtinių nepratekamų paviršinių vandens telkinių, kurių plotas – didesnis kaip 2 ha, ir prie visų kanalų siūloma taikyti 10 m pakrantės apsaugos juostos dydį. Kadangi pagal siūlomą naują tvarką nebus individualiai atsižvelgiama į pakrantės nuolydžio kampą – bus nustatomas tik fiksuotas atstumas, kyla rizika, kad statūs šlaitai nepateks į pakrantės apsaugos juostą ir liks neapsaugoti. Siekiant sumažinti šią riziką, siūloma taikyti atsargumo principą ir nustatyti didesnę pakrantės apsaugos juostą. Padidinus pakrantės juostos plotį, kai statūs šlaitai lieka neapsaugoti, reikšmingai sumažėtų.

Prie ilgesnių kaip 100 km upių (tokių upių Lietuvoje yra 17), ežerų ir tvenkinių, kurių plotas yra didesnis kaip 200 ha, siūloma nustatyti didesnes – 30 m – pakrantės apsaugos juostas. Didesni vandens telkiniai atlieka nacionalinės ir regioninės svarbos migracijos koridorių funkcijas, pasižymi statesniais (>10 laipsnių) šlaitais (ypač upės), todėl prie šių vandens telkinių didesnes pakrantės apsaugos juostas siūloma nustatyti erozijos prevencijai, siekiant sudaryti palankias sąlygas intensyviai medžiagų, energijos, gamtinės informacijos srautų apykaitai, augalų ir gyvūnų migracijai, Saugomų teritorijų įstatymo 20 straipsnio 1 dalies nuostatomis įgyvendinti. Siekiant užtikrinti, kad būtų racionaliai naudojamos pakrančių apsaugos juostos, numatoma galimybė nustatyti siauresnę pakrantės apsaugos juostą, kai upės plotis yra 5 m ir siauresnis.

Įsakymo projekte siūloma atsisakyti nuostatų, įpareigojančių dvigubinti pakrantės apsaugos juostas saugomose teritorijose, kadangi siūlomi fiksuoti juostų dydžiai yra didesni už galiojančius ir, palikus reikalavimą dvigubinti juostą prie paviršinio vandens telkinių esančių saugomose teritorijose, juostos dydis būtų nepagrįstai didelis, ypač prie tų vandens telkinių, kurie turi lėkštus šlaitus. Didesnes juostas siūloma taikyti tik prie miestuose esančių upių, kurios patenka į valstybinius ar savivaldybių draustinius, valstybinius parkus, biosferos stebėsenos teritorijas arba yra nutolusios nuo minėtų saugomų teritorijų ne toliau kaip 30 metrų, taip siekiant apsaugoti ekologiškai jautrias ir lengvai pažeidžiamas pakrančių teritorijas nuo urbanizacijos.

Paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų dydžiai išlieka tokie pat, kaip nustatyta Apraše, tačiau patikslinti atvejai, kada paviršinių vandens telkinių apsaugos zonos plotis gali būti prilyginamas pakrantės apsaugos juostos pločiui.

Pažymime, kad, vadovaujantis Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 6 punktu, taikyti Įsakymo projekto nuostatas bus aktualu rengiant žemėlapi, planą ir (ar) schemą (nerengiant teritorijų planavimo dokumento ar žemės valdos projekto), kurioje nuo 2023 m. sausio 1 d. bus nustatomos teritorijos, kuriose taikomos paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrantės apsaugos juostų specialiosios žemės naudojimo sąlygos. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1248 „Dėl Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo įgyvendinimo“, tvirtinti paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir paviršinių vandens telkinių pakrantės apsaugos juostų žemėlapius ir (ar) schemas yra įgaliota Aplinkos apsaugos agentūra. Individualus paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrantės apsaugos juostų nustatymas kadastrinių matavimų metu nuo 2023 m. nebus atliekamas. Įsakymo projekto nuostatos įsigalios nuo 2023 m. sausio 1 d.

Įsakymo projektas neperkelia ir neįgyvendina Europos Sąjungos teisės aktų.

Priėmus Įsakymo projektą, numatoma pripažinti netekusiu galios Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. vasario 24 d. įsakymą Nr. 73 „Dėl Jūros krantų apsaugos ir naudojimo nuostatų patvirtinimo“.

Sąvokos suderintos su Valstybine lietuvių kalbos komisija Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

Prašome per 10 darbo dienų nuo Įsakymo projekto paskelbimo TAIS pagal kompetenciją pateikti pastabas ir pasiūlymus. Per nustatytą laiką negavę pastabų ir pasiūlymų, laikysime, kad pastabų ir pasiūlymų neturite.

Projektą parengė Aplinkos ministerijos Gamtos apsaugos politikos grupės (grupės vadovas – Algirdas Klimavičius, tel. 8 686 17 295, el. p. algirdas.klimavicius@am.lt) vyresnioji patarėja Justina Čunderova (tel. 8 695 43 220, el. p. justina.cunderova@am.lt). Įsakymo projektas darbo tvarka suderintas su Aplinkos apsaugos agentūra, Lietuvos geologijos tarnyba ir Valstybine saugomų teritorijų tarnyba.

PRIDEDAMA:

1. Įsakymo projektas, 4 lapai.
2. Aplinkos ministro 2000 m. vasario 24 d. įsakymo Nr. 73 „Dėl Jūros krantų apsaugos ir naudojimo nuostatų patvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios projektas, 1 lapas.
3. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo pažyma, 1 lapas.
4. Įsakymo projekto antikorupcinio vertinimo pažyma, 7 lapai.
5. Administracinės naštos skaičiavimo ataskaita, 5 lapai.

Aplinkos viceministras

Danas Augutis

J. Čunderova, 8 695 43 220, el. p. justina.cunderova@am.lt

ADRESATŲ SĄRAŠAS

Žemės ūkio ministerijai
Ekonomikos ir inovacijų ministerijai
Lietuvos savivaldybių asociacijai
Valstybinei miškų tarnybai
Lietuvos matininkų asociacijai
Lietuvos geodezininkų ir matininkų sąjungai
Žemės ūkio rūmams
Aplinkosaugos koalicijai